

C 28057

JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR

UTMUTATÓ
a latin nyelv és irodalom szak számára

52082

Szeged
1984

SZTE Egyetemi Könyvtár
Egyetemi Gyűjtemény
2

HELYBEN
OLVASHATÓ

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000892260

C28057

1. A latin A/ szak képzési célja

A latin nyelv és irodalom tanári szak oktatási célkitűzése: olyan tanárok képzése, akik a középiskolában képesek a latin nyelvet, az ókori történelmet és az antik kultúrát (így a klasszikus irodalmakat) a középiskolai tanterv által megkívánt szinten oktatni, s e tárgyak világnézeti nevelőhatását kellőképpen érvényesíteni, továbbá ennek a célkitűzésnek az érdekében képesek magukat a tudomány haladásával lépést tartva állandóan továbbképezni. Ennek érdekében szükséges, hogy a hallgatók megszerezzék a szakirodalom tanulmányozására és használatára való képességet.

A latin tanárnak képesnek kell lennie arra, hogy az iskolában és az iskolán kívül az antik kultúra értékeire, mai kultúránkban elfoglalt szerepére, irodalomban, tudományban, művészetben, társadalomtörténetben jelentkező hatásaira, valamint a latin nyelvnek nemzeti kultúránkban betöltött szerepére szakszerűen rá tudjon mutatni, továbbá a latinság körébe tartozó ismeretanyagra vonatkozóan segítséget tudjon nyújtani (népművelés, ismeretterjesztés; latin szövegek értelmezése, fogalmazása stb. terén).

A latin szak feladata továbbá, hogy hallgatói közül kellő számban képezzen ki klasszika-filológiai tudományos kutatókat. Ezeknél a görög B szak (kivételes esetben másféle speciális képzés) egészíti ki a latin tanulmányokat és alkalmilag nem tanári szakos oktatási forma bizonyulhat célravezetőnek. Mindegyiküknek legyen némi tájékozottsága, az ilyen irányban specializálódóknak pedig elmélyült tudása a latin antikvitáson túli (középkori, humanizmus kori, stb.) továbbéléséről, kulturális szerepéről.

II. A képzés tanterve

Tantárgyak:	Félévenként egy-egy hétre eső órák száma										Félévek végén esedékes vizsgák			
	1. E Gy	2. E Gy	3. E Gy	4. E Gy	5. E Gy	6. E Gy	7. E Gy	8. E Gy	9. E Gy	10. E Gy	Gyj.	Koll.	Szig.	Besz.
Latin auctorolvasás próza- és verselemzéssel	4	4	4	4	3	3	3	3			1,3,5,6,7		2,4,8	
Latin nyelvi alapismeretek	1 1	2 1									1		2	
Leiró latin nyelvtan fordítási- és stilusgyakorlatokkal			2 1	2 1	2 1	2 1	1	1			3,5,7	6	4,8	
Antik irodalomtörténet szövegolvasással					2 1	2 1	2 1	2 1			6	5,7	8	
Görög nyelvtan és olvasmányok	1	2	1	1	1	1					1,2,3,4,5,6			
Proszeminárium és szeminárium a latin nyelv és irodalom köréből					1	1	1	1			6,7,8			5
Ókori történelem kutfőolvasással	1			2 1								1	4	
Latin verstan	1													
Antik vallástörténet és mitológia	1		1									1,3	4	
Az indoeurópai nyelvtudomány alapjai							1					7		
Latin nyelvtörténet, nyelvemlékek, feliratok			1					1			3		8	

	1. E Gy	2. E Gy	3. E Gy	4. E Gy	5. E Gy	6. E Gy	7. E Gy	8. E Gy	9. E Gy	10. E Gy	Gyj.	Koll.	Szig.	Besz.
Antik filozófiatörténet szövegolvassal		1 1											8	2
Antik művészettörténet									1	1	9,10			
A magyarországi latin irodalom történetének fővonásai			2	1							4	3		
A klasszika-filológia alapjai és története	1									2		10		1
Választható speciális kollégium vagy szeminárium (+vagy kollokviummal vagy gyakorlati jeggyel)					1	1	1	1			5 ⁺ ,6 ⁺ 7 ⁺ ,8 ⁺	5 ⁺ ,6 ⁺ 7 ⁺ ,8 ⁺		
A római jog vázlata									2			9		
Félévi óraszámok	1	11	12	12	12	12	10	10	3	3				
Gyj. száma	3	1	4	2	4	5	4	2	1	1				
Koll. száma	2	-	2	-	1	1	2	-	1	1				
Szig.szám	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-				
Besz. száma	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-				

A nem tanári szakosok órarendje az 1-4 félévekben, tehát az alapozó képzés folyamán azonos a tanári szak órarendjével. Az 5-8 szemeszterekben olyan óraszámban hallgatnak plusz speciális előadást vagy vesznek részt plusz speciális szemináriumon kollokviumi illetőleg gyakorlati jegy szerzési kötelezettséggel, amennyi óra alól mentesülnek azáltal, hogy pedagógiai képzésben nem részesülnek. A 9-10. félévekben plusz heti 2 szakmai órát látogatnak (a 9. szemeszterben kollokviumi illetve gyakorlati jegy szerzési kötelezettséggel).

III. A tanulmányi és vizsgakötelezettségek részletezése

1./ A szakmai gyakorlatok (nem iskolai gyakorlat). Kötelező szakmai gyakorlat egyelőre nem írható elő. Kíváncsok azonban a távolabbi jövőre előkészíteni annak lehetőségét, hogy a 6. félév utáni nyáron a hallgatók antik lelőhely ásatásánál vagy ilyen régészeti anyag muzeumi feldolgozásánál 3-4 hetes gyakorlaton vehessenek részt. Régészet helyett latin kéziratokat tartalmazó levéltárak, könyvtárak munkájával való gyakorlati megismerkedés szintén szolgálhat szakmai gyakorlat tárgyaként.

2./ A tanulmányi kirándulás. A hallgató az I-IV. tanévek mindegyikében lehetőleg 4-4 nap tanulmányuton vesz részt, amelynek célja hazai római kori lelőhelyek és emlékek (muzeumok és ásatások) megtekintése.

3./ A szakdolgozat (diplomamunka) kijelölésének, elkészítésének, elbírálásának módja. A latinból szakdolgozatot vagy diplomamunkát készítő hallgató legkésőbb a 6. félév elejéig jóváhagyatja a tanszéken témáját s a 8. félév végéig bemutatja írása teljes anyaggyűjtését és vázlatát. A szakdolgozatnál a 9. félév vége, a diplomamunkánál a 10. félév vége a benyújtás határideje. Szakdolgozati (diplomamunkai) témát a tapasztaltabb (legalább öt éves egyetemi gyakorlattal rendelkező) oktatók adhatnak a tanszékvezető szóbeli hozzájárulásával. A munka irányítása és osztályozása a témát adó oktató feladata.

4./ A nem kötelező tantárgyakra (ajánlott, ill. speciális kollégiumokra) vonatkozó általános tájékoztatás. A latinból szakdolgozatot vagy diplomamunkát készítő hallgatók számára témájuk jóváhagyásától a kész írás benyújtásáig minden félévben - ajánlott - speciál s szemináriumot szervezünk. A

heti óraszám 1-3 közt mozog; általában 2 óra.

A tanszék a következő tárgyú kollégiumok illetve szemináriumok látogatását ajánlja különös nyomatékkal: Szigorlati anyagot képező latin auctorok olvasása. Bevezetés az irodalomtudományba. Bevezetés a nyelvtudományba és a fonetika alapjai. A magyar föld és nép életéről szóló görög-latin szövegeket tárgyaló órák. --- A görög nyelvvizsgára való felkészülést a 7-8. félévesek számára meghirdetendő ajánlott nyelv-órákkal igyekeznek segíteni a tanszék.

5./ A foglalkozásokon való részvételre, az évközi és félév végi ellenőrzésre és számonkérésre vonatkozó, a szak egészére érvényes, általános előírások (a leckekönyv-aláírás, vizsgára bocsátás feltételei, stb.). A leckekönyv aláírásának feltételeit a kollégium előadója vagy a gyakorlat vezetője a félév elején írott hirdetmény (kivételesen szóbeli hirdetés) útján közli az érdekeltek hallgatókkal. --- A félévi munka alapján gyakorlati jegyet kap az a hallgató, akinek mulasztása nem haladja meg a három alkalmat (egy alkalmon az egy heti foglalkozások együttes óraszámát értendő). Az ennél többet mulasztó hallgató csak beszámoló alapján kaphat gyakorlati jegyet. Beszámolóra a félév utolsó tanítási napjáig kell jelentkezni a gyakorlat vezetőjénél; a beszámolót a tanár írásbeli vagy szóbeli formában (esetleg írásbelit és szóbelit kombinálva) tarthatja. Az egyes gyakorlati foglalkozások tárgyát a tanár előre (legkésőbb a megelőző foglalkozáson) közli a hallgatókkal hirdetmény kifüggesztésével (kivételesen szóbeli kihirdetés útján). Hogy a gyakorlatra elkésve érkező hallgató esetében a foglalkozás mulasztottnak vagy érvényesnek számít-e, azt a vezető tanár dönti el. A gyakorlatokról elmondottak érvényesek azokra a foglalkozásokra is, amelyek elméleti és gyakorlati órákból tevődnek össze s gyakorlati jegy szerzésével járnak. --- Kollokviumra az a hallgató állhat, aki a kérdéses tárgyból a leckekönyv-aláírás előfeltételeit teljesítette. A kollokvium módját (írásbeli vagy szóbeli, avagy mind a kettő) az előadó állapítja meg; a zárt-helyi írásbeli időtartama a 3 órát nem haladhatja meg. A kol-

lokvium anyaga az, amit a tanár a kérdéses félévekben előadott. Ezenkívül kötelező és ajánlott olvasmányok a tankönyvek vagy tankönyvrészletek számonkérése tartozhat a kollokviumba; a kollokvium tankönyv- és olvasmányanyagát az előadó előre (legkésőbb a félév utolsó tanítási napja előtt egy hónappal) az érdekelt hallgatók tudomására hozza hirdetmény kifüggesztésével (vagy kivételesen szóbeli kihirdetés útján). --- A görög szakos hallgató a latin szakosok görög óráinak látogatása alól mentesül. Eredményes első szigorlat görög szakon mentesít a latin szakosok nyelvvizsgálja alól.

6./ A szigorlatra vonatkozó rendelkezések, a szigorlatra bocsátás feltételei (írásbeli, szóbeli stb.). Az I., II. és III. szigorlatra bocsátás előfeltétele, hogy a hallgató a 2., 4. illetőleg a 8. félév végéig esedékes valamennyi tanulmányi kötelezettségét előzőleg teljesítse. A III. szigorlathoz az is szükséges, hogy a jelentkező a 6., 7. vagy 8. félév végén ógörögből (legalább elégséges) nyelvvizsgát tegyen. E nyelvvizsga osztályzata a III. szigorlat eredményébe beszámítandó. Ógörög nyelvből bukás esetén a hallgató legkorábban két hónap elteltével állhat utóvizsgára. --- A hallgató mindhárom szigorlatán először az írásbelit készíti el (időtartama 4 óra). Ha az írásbeli osztályzata elégtelen, az adott vizsgaidőszakban (május-június hónapokban) szigorlatot már nem tehet. Az írásbelit legközelebb az őszi utóvizsgaszezonban íméltelheti meg s ha ekkor legalább elégséges osztályzatot kap, szóbelire állhat.

A második félév után gyakorlati nyelvi ismeretekből leteendő első szigorlat résztárgyai:

Írásbeli: ismert szöveg (kb. 20 sor) fordítása latinról magyarra és magyarról latinra fordítás ismert szavakkal (kb. 80 szó terjedelemben); mindez szótárhasználat nélkül.

Írásbeli: A latin alapszókinsz (a leggyakrabban előforduló kb. 2000 szó) ismerete.

A latin alaktan és mondattan alapjainak ismerete. Fordítástechnikai jártasság (mondatelemző készség) auctorolvasás kapcsán számon kérve.

A negyedik félév végén teendő második szigorlat résztárgyai:

Írásbeli: Ismeretlen latin szöveg (kb. 25 sor) magyarra fordítása olyan szerzőtől, akinek nyelvezetét a hallgató már ismeri, és fordítás magyarról latinra (kb. 90-100 szó); mindez szótárhasználattal.

Szóbeli: Részletes latin nyelvtan.

Az ókori történelem és görög-latin főforrásai.

Antik vallástörténet és mitológia.

Auctorolvasás.

A VIII. félév végén teendő harmadik szigorlat résztárgyai:

Írásbeli: Ismeretlen latin auctorból kb. 25 sor fordítása magyarra és legalább 90 szó terjedelmű fogalmazás latinul; mindez szótárhasználattal.

Szóbeli: Auctorolvasás próza- illetőleg verselemzéssel.

Az ókori görög irodalom története.

A római nyelv és irodalom története a legrégebbi nyelvemlékektől Iustinianus koráig. A főbb írók és műfajok.

Antik filozófiatörténet.

Nem tanári szakosok diplomamunkájuk tárgyköréhez kapcsolódó diszciplíná(k)ból is kapnak vizsgakérdés(ek)e)t.

7./ A szakpárosításról és a specializálódási lehetőségekről. A latin A/ szak a Karon oktatott többi A/ szakok közül bármelyikkel párosítható. Indokolt esetben lehetőség van arra, hogy a latin szakos hallgató másik A/ szakjának elhagyásával a görög B/ szakot ne harmadik, hanem második szaktárgyként tanulja. A latinnal illetőleg a latin-görög szakpárosítással főleg az alábbi speciális képzésfajták köthetők össze: régészet, görög irodalomtörténet, bizantinológia, római irodalomtörténet, középlatin filológia, ókori egyetemes történelem.

8./ A tanulmányok befejezése. A latin szak szempontjából a hallgató akkor jogosult az abszolutorium elnyerésére,

ha a 10. félév végéig szólóan előirt valamennyi tanulmányi kötelezettségének sikeresen, legalább elégséges (2) eredménnyel eleget tett. Államvizsgára az bocsátható, aki az abszolutóriumot a fentiek szerint megszerezte. Az a hallgató, aki latin A/ szakon tanári államvizsgát tett, arról kap diplomát, hogy "mint okleveles latin szakos középiskolai tanár, a latin nyelv és irodalom, az ókori történelem s az antik irodalomtörténet oktatására képesített". Nem tanári államvizsga esetén a diploma a hallgatót "okleveles latin filológus"-nak minősíti. Az a hallgató, aki valamilyen tárgykörből eredménnyel folytatott speciális tanulmányokat, az alábbi szövegű záradékkal ellátott diplomát kap: "Régészetből (görög irodalomtörténetből, bizantinológiából, stb.) speciális képzésben részesült."

9./ A tanulmányi átlageredmény számításának módja. A félévi latin tanulmányi átlag kiszámításánál minden kötelezően előirt gyakorlati jegy, kollokvium és szigorlat számtani középarányosát kell alapul venni. A szigorlatok osztályzatát súlyozottan (kétszerezve) kell beszámítani.

IV. A tárgyak programjai

Latin auctorolvasás próza és verselemzéssel

A tantárgy feladata a következő célkitűzést elérni: A kijelölt szövegeket a hallgatónak pontosan kell értenie és szabatosan fordítania. A pontos megértés mind nyelvileg (az alaktan, esettan, mondattan szempontjából, valamint lexikailag és jelentéstanilag), mind pedig tárgyi szempontból megalapozott legyen, azaz foglalja magában az irodalmi, irodalomtörténeti, történelmi, földrajzi, topográfiai, mitológiai, művészettörténeti, nyelvtörténeti és metrikai ismereteket és összefüggéseket. Tudnia kell megállapítani az adott szövegrész helyét, jelentőségét az egész műben, illetve gyűjteményben.

A szigorlaton segédeszközök (pl. szótár) használata nélkül kell fordítani, illetőleg tartalmi és formai szempontból értelmezni a szigorlatra kijelölt szövegeket; az olvasott auctorum nem olvasott szövegrészeiből is adható fel kiegészítő kérdés a nem ismert szavakat és kifejezéseket illetően tanári segítség biztosításával.

A tananyag tematikája:

Elolvasandó

Auctor, mű	latin eredetiben	legalább fordításban
Caesar, De bello civili	I 1-6, 8-11, 22-24, 27-29, 32-33, 75-87 III.1-8, 13-16, 20-24, 26, 29-30, 34, 41-44, 47-48, 53-55, 59-74, 82-89, 92-99, 102-104, 106-112.	Az összes többi rész "A polgárháború" első három könyvéből.
Caesar, De bello Gallico	I 1-5, VI 11-25	
Catullus	1-5, 9, 11, 31, 34, 46, 49, 51, 62-66, 70-72, 75, 76, 85, 92-93, 101, 107, 109	Catullus többi versei

Cicero	De imperio Cn. Pompei In Catilinam I. De signis. Cato Maior de senectute. Somnium Scipionis. Epistulae ad familiares XIV 1 ad Atticum IV 1	
Horatius	Carmina	
Horatius, Epodi	Valamennyi epodus 5,8, 12, 17 kivételével	Epod. 5,8,12,17
Horatius, Satiras	Valamennyi szatira I 2, 8, II 4 kivételével	I 2, 8; II 4,
Horatius	Epistolae	
Livius	I.; II 9-13, 39-40, 48-50. XXI 1-17, 26-39, 45-48; XXII 1-18, 24-29, 33-35, 38-40, 44-61	II. többi része, III egészen, XXI-XXII. többi része
Lucretius	I 1-40, 62-159; II 1-60, 112-124, 216-242; III 1-30, 161-176, 830-869, 1024-1052 IV 1-54; V 146-167, 855-877, 925-1135, 1241-1296, 1350-1379	Az összes többi rész a "De rerum natura"-ból
Ovidius, Amores	III 9	
Ovidius, Metamorphoses	I 1-162, 240-779; II 1-366; VI 146-312; VIII 183-235 616-724	I., II., VI., VIII többi része és XV.
Ovidius, Fasti	I 1-288, 657-704; II 19-34, 83-118, 195-242, 359-452, 475-684, III 1-98, 167-398 523-790, 835-848; IV 61-132, 179-372, 721-858, 905-942; V 1-100, 183-274, 419-442, 621-662; VI 1-100, 249-304, 475-636.	
Ovidius, Trista	I 3; III 3; IV 10.	
Plautus	Miles gloriosus	Amphitruo, Aulularia, Trinummus
Plinius	Epistulae I 1; III 14; VI 4, 16, 20; X 19-20, 29-30, 33-34, 96-97	
Propertius	I 1,6,7,9,11,19,22; II 12; III 1-4,9,21,24; IV 11	Az összes többi köl- temény
Sallustius	De coniuratione Catilinae	
Seneca	Epistulae morales 47,90	
Tacitus	Agricola	
Tacitus	Annales I 1-11, 15-45, 48-49, 54-57, 60-62, 69, 72-81; II 1-6, 8, 12-18, 23-33, 37-46, 48, 50, 52-59, 62-75, 82-88	Az "Annales" többi részei az I. és II. könyvből; a III. könyv egészen.

Terentius	Adelphoe	Andria, Hecyra, Phormio
Tibullus	I 1,3,10; II 1,5; IV 6,13	Az összes többi költemény a Corpus Tibullianumból
Vergilius	Aeneis I; II.; III 1-67, 209-532; IV; V 104-161; VI; VII 25-106, 286-474, 601-622; VIII 416-453, 608-732; IX 176-502; X 439-509; XI 532-596, 760-835; XII 593-923	Az Aeneis többi része
Vergilius	Georgica I.; II 1-82, 136-176, 259-345, 475- 542; III 1-178; IV 387-566	A Georgica többi része
Vergilius	Ducolica	

A latin eredetiben olvasandó auctoranyagból a következők az I-II. évfolyamon kerülnek sorra: Caesar, Catullus, Cicero három beszéde, Livius, Ovidius, Propertius, Sallustius, Tibullus, Vergilius Aeneise. A többi auctor(részlet) a III-IV. évfolyam anyagát képezi.

Legalább fordításban alaposan ismerni kell a Világirodalmi Antológia I. görög és latin szemelvényein kívül az alábbi szerzőket illetőleg műveket:

Homéros,	Ilias, Odysseia
Hésiodos,	Munkák és napok
Aischylos,	Perzsák, Leláncolt Prometheus, Oresteia
Sophoklés,	Antigoné, Aias, Elektra, Oidipus király
Euripides,	Medeia, Hippolytos, Iphigeneia a taurok közt, Iphigeneia Aulisban, Hekabé.
Aristophanés,	A felhők, A darazsak, A béke, Lysistrate, A nőuralom
Hérodotos,	I, IV, VII-IX.
Thukydides,	I, III, V-VIII.
Plutarchos,	Életrajzok: Démosthenés- Cicero, Alexandros- Caesar, Pyrrhos-Marius
Appianos,	A polgárháborúk
Strabón,	Geographika VII 1-6 (Antik Tanulmányok IV 1957 335-362)
Pausanias,	Descriptio Graeciae részletei (Szilágyi János György, A görög művészet világa című kötetében).
Apuleius,	Metamorphoses

Quintilianus, Institutiones oratoriae X.
Suetonius, Császárcéletrajzok
Persius
Iuvenalis
Petronius
Martialis
Phaedrus

A Fontes Minores sorozat köteteiből a tanszék jegyzi ki azokat a részleteket, amelyeket a hallgatóknak latin eredetiben kell olvasniuk.

Az ellenőrzés szigorlatokon illetve (a nem szigorlattel záródó félévekben) gyakorlati jegy szerzésével történik.

Tankönyvül az auctorolvasáshoz elsősorban az Auctores Latini sorozat kötetei szolgálnak.

Antik filozófiatörténet szövegolvasással

A tantárgy célja, hogy a hallgató megismerje a görög filozófia kialakulását, főbb gondolkodóit és irányzatait, hatását és tovább formálását Rómában és a római birodalomban, világosan lássa a materializmus és az idealizmus harcát az ókori bölcsélet történetében.

A tananyag tematikája. A Sokratés előtti filozófia: A miletosi iskola és Hérakleitos. A pythagorasi iskola. Xenophanés és az eleai iskola. Empedoklés és Anaxagoras. Az atomisták, Démokritos. A szofisztika kezdetei. — Sokratés és tanítványa Platón a szofisták ellen. A platonizmus gondolatrendszerének vázlata. A kisebb sókratészi iskolák (a kynikosok; a kyrenei és megarai iskola; stb.). Aristotelés filozófiája és a klasszikus görög tudomány betetőzése. — A hellenizmus filozófiai rendszerei. A sztoicizmus; a középstoa. Az epikureizmus és történeti sorsa. A szkepticizmus. A klasszikus iskolák utja a hellenizmus korában (akadémia, peripatos, cinizmus, stb.). — A görög filozófia Rómában: ifjabb Scipio köre és a görög filozófia. Cicero és a filozófia. Lucretius. Seneca. Marcus Aurelius. — Az új-platonizmus. Az antik filozófia és a kereszténység viszonya.

Beszámoló a 2., szigorlat a 8. félév végén esedékes az antik filozófiatörténetből.

Vezérfonal a tárgy oktatásához: Pais István, Az antik filozófia története (Egyetemi jegyzet), Bp. 1980.

A magyarországi latin irodalom történetének fővonásai

A tantárgy célja, hogy a hallgató megismerje a latin nyelvű írásbeliség szerepét, jelentőségét hazánk és népünk multjában, kulturtörténetében.

A tananyag tematikája. 1. Bevezetés. A latin nyelv szerepe Magyarországon. A középlatin nyelv és stílus: rimes és ritmikus próza. A humanizmus. A barokk és a patvarizmus. Az egyház kulturális monopóliuma. A bencések. Új szerzetesrendek (ciszterciek, premontreiek, ferencesek, domonkosok) betelepülése. A baziliták és a görög hatás. Az irodalom kezdetei: az oklevelek arengái, a törvények, a királytükör. A levél és jelentősége a középkorban.

2. Gellért. Élete, legendái, egyéb művei. A Deliberatio.

3. A magyar szentek legendái. A lengyel remeték életrajza. István, Imre, László, Margit legendái.

4. A történetírás. Az annalsztika nyomai. Krónikairodalmunk ("ősgesta"; a 12-14. század krónikairodalma; Kézai Simon és Kálty Márk; a 14. századi krónikakompozíció részei. Krónikacsaládok). A gesta (Anonymus, Rogerius). A vita (Küküllei).

5. A teológiai irodalom. Paulus de Hungaria. Andreas Pannonius. A Translatio Sancti Pauli eremitaie. Soproni Péter Kapisztrán-életrajza. Magyar szentek verses históriái (István, Imre, Gellért, László, Margit, Remete Szt. Pál). A Planctus destructionis regni Hungariae per Tartaros és a Planctus Clericorum.

6. A humanista történetírás. A világi értelmiség kialakulása. Thuróczi, Ransanus, Bonfini. Galeotti Marzio. Brodarics. Oláh Miklós. Verancsics. Szerémi. Zsámboki. Forgách. Az erdélyi történetírók. Szamosközy. Istvánffy. Baranyai Decsi János.

7. Temesvári Pelbárt és Laskai Osvát. A Stellarium és Pomerium. Expositio libri Psalmorum. — A Rosarium. Biga Salutis. Gemma fidei.

8. Humanista szépirodalmunk kezdetei és virágkora. Vitéz János. Váradi Péter. — Janus Pannonius élete és munkái; kiadásai. — Piso Jakab. Hagymási Bálint. Taurinus Stauro-machiája. Nagyszombati Márton.

9. A barokk iskoladráma és a jezsuiták.

10. A 18. század latin irodalma. II. Rákóczi Ferenc. A hirlap-irodalom kezdetei. — Szentiványi Márton. Herenesi Gábor. Timon Sámuel. — Bél Mátyás. Pray György. Bod Péter. — A felvilágosult abszolutizmus rendeletei és államelméleti irodalma.

Kollokvium a 3., gyakorlati jegy szerzése a 4. félévben esedékes ebből a tantargyból.

Egyetemi tankönyv híján a Klaniczay Tibor szerkesztésében megjelent alábbi két kötet szolgálhat egyelőre kézikönyvvül: A magyar irodalom története 1600-ig, Bp. Akadémia 1964 és A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig. Bp. Akadémia 1964.

Antik irodalomtörténet szövegolvasással

A tantárgy célja, hogy a hallgató ismerje a görög és római irodalom főműfajait s jelentősebb íróinak életét és műveit, lássa az összefüggést az antik rabszolgatartó társadalom alakulása és a kor irodalmának fejlődése között.

A tananyag tematikája. 1. A görög irodalom a latin szakos tanárképzés keretében elsősorban mint egész irodalmi műveltségünknek jórészt a latin irodalom által közvetített alapja tanulmányozandó. Ezért a hallgatónak ismernie kell azt a többé nem ismétlődő folyamatot, amelynek során a költészet alapformái és az irodalom főbb műfajai a népszokásokhoz és munkafolyamatokhoz fűződő szájhagyományból konkrét társadalmi feltételek között kialakultak. Meg kell értenie az összefüggést a klasszikus irodalom hátterül szolgáló rabszolgatartó társadalom változásai és a műfajok kialakulása között, továbbá az egyes műfajok ill. korszakok jellemző sajátosságait, s az írásbeliség befolyását az irodalom fejlődésére.

A legfontosabb összefüggések, irányok, szerzők és művek: Szájhagyomány és írásbeliség. Az eposz kialakulásának történeti feltételei. A homérosi kérdés. Az alakuló osztálytársadalom tükröződése az Iliasban és az Odysseiában. Homéros és az "eposzi közvagyon". Hésiodos: a költő az elnyomottak képviselőjében; a görög költészet "orientalizáló stilusa". Az aisoposi mese. A lírai költészet kialakulásának társadalmi és népköltészeti feltételei; az iambos (Archilochos), az elégia (Kallinos, Tyrtaios, Solón, Mimnermos, Theognis), a dalköltészet (Sapphó, Alkaios, Anakreón). A kardal (Pindaros). A dráma: kapcsolatai a Dionysos-kultusszal, a népi alakoskodással, az athéni közélettel és a filozófiával; a vigjáték Megarában, Sziciliában (Epicharmos) és Dél-Itáliában. A tragédia három nagy képviselője (Aischylos, Sophoklész, Euripidész) és elmélete (Aristotelész). Az ókomédia és az ujkomédia (Aristophanész és Menandros).

A klasszikus görög próza: filozófia (presokratikusok, Platón, Aristotelész), történetírás (Hérodotos, Thukydidesz, Xenophón), szónoklat (Démostenész, Isokratész).

A hellénizmus jelentősége; a görög műveltség kiterjedése, viszonya a keleti kultúrákhoz (Septuaginta); filozófiai irányok (Epikuros és Stoa); népi és realiztikus törekvések (Theokritos és a bukolikus költészet, ill. Hérondas). Kallimachos és az alexandrinus irodalom virágkorának többi nagy írói. Az epigramma. A történetírás (Polybios), a filológia (az alexandriai nagykönyvtár tudósai) és a természettudományok (Eukleidész, Archimédész).

2. A római irodalom történetének keretében ismernie kell a hallgatóknak a korszakolás szempontjait, továbbá egyfelől a görög irodalom, másfelől az itáliai hagyomány és a római valóság együttes hatását az egyes korszakokban és műfajoknál, ill. egy-egy alkotás, egy-egy alkotó vonatkozásában.

Alaposan ismernie kell a nagy írók és költők munkásságát, jelentőségét, tudnia kell részletesen elemezni a fontos műveket irodalmi, történeti, vallástörténeti, filozófiai szempontból.

Az anyag a következő:

a/ A római irodalom a köztársaság korában: Irodalom előtti előzmények. Görög befolyás s római társadalmi igény a római irodalom kezdeteinél: Appius Claudius Caecus, Livius Andronicus, Naevius, Ennius. A római vígjáték (Plautus, Terentius). Görögök (Polybios és Panaitios) és rómaiak (Sulpicius Gallus) a Scipiók körében: az idősebb Cato; Lucilius, a római szatíra megteremtője. Cicero politikai pályája, szónoki, szónoklattani és filozófiai művei, valamint levelei. Iulius Caesar és Sallustius. Lucretius, Catullus és a "poetae novi".

b/ A római császárkor irodalma: Augustus principátusa és az "aranykor" költői (Vergilius és Horatius, Tibullus és Propertius). Ovidius különállása; az ezüstkor kezdetei. A történetírás (Livius, Suetonius, Tacitus). A császárkori társadalombírálat a filozófiában (Seneca) és a költészetben

(Phaedrus, Martialis, Persius, Iuvenalis). A dráma (Seneca). Az epikus költészet (Lucanus, Statius, Silius Italicus). A két Plinius. A regény (Petronius, Apuleius).

A római császárkor görög nyelvű irodalma (Plutarchos, Marcus Aurelius, Lukianos; a görög regény; az Ujszövetség).

Az antik világ és a kereszténység harca az irodalomban, a római irodalom utolsó képviselői és a korai keresztény írók, átmenet a középkori latin irodalomba. (Historia Augusta, Ammianus Marcellinus, Symmachus, Claudianus, Ausonius, Minucius Felix, Lactantius, Hieronymus, Augustinus és Ambrosius, Prudentius, Apollinaris Sidonius, Boethius).

3./ Az irodalomtörténet keretében kiemelő hangsúlyt igényelnek az antik filozófiára vonatkozó ismeretek (a filozófiai irányok, kialakulásuk társadalmi alapja, materializmus és idealizmus ellentéte, a filozófiai terminus technicusok). Kiváncolom az egyes írókat ill. műveket érintő lényegesebb filológiai problémák (pl. a Homérosi kérdés, a szatíra eredete) ismerete. A hallgatónak ismernie kell a továbbélés problémáit különös tekintettel a magyar irodalom antik hagyományaira, az antik kultúra magyarországi hatására; a klasszika-filológia vázlatos történetét, módszereit, segédeszközeit (kiadások, szótárak, kézikönyvek, folyóiratok). A latin auctorolvasás keretében eredetiben olvasott műveken és a görög nyelvi órákon feldolgozott szemelvényeken kívül legalább fordításban tanulmányozandók a jelentős antik aucto-
torok munkái, valamint a leglényegesebb, hozzáférhető szakirodalom. Ezeket az olvasmányokat az előadásokkal és gyakorlati órákkal kapcsolatban félévenként jelöli ki a tanszék.

A kollokvium tárgya az 5. ill. a 7. félévben a klasszikus görög irodalom, ill. a római irodalom aranykora (Cicero és Horatius irónemzedékei). A 6. félévben a megtárgyalt anyagból gyakorlati jegyet szerez a hallgató.

A tárgynak teljesen korszerű egyetemi tankönyve vagy jegyzete nincs. Szöveggyűjteményként a "Világirodalmi antológia I." kötete használható. Az "Auctores Latini" sorozat bevezetései több szerzőről és műről adnak jó irodalomtörté-

neti tájékoztatást. Egyébként Tronszkij antik irodalomtörténete ad összefoglaló képet a hallgatóknak a III. század derekáig a görög-latin literatura fejlődéséről. Bár nem egyetemi tankönyvek, mégis helyénvaló megemlíteni Falus Róbert alábbi munkáit: Az ókori görög irodalom története, Bp. 1964; A római irodalom története, Bp. 1970; Az antik világ irodalmi, Bp. 1976. Jól használhatók a Világirodalmi Lexikon megjelent (I-IX., Bp. 1970-1983) és nyomtatás alatt lévő köteteiben az antik vonatkozású cikkek.

Leiró latin nyelvtan fordítási- és
stilusgyakorlatokkal

A tantárgy célja, hogy a hallgató a klasszikus latin nyelv grammatikáját egyetemi szinten, a középiskolainál jóval behatóbban elsajátítsa és ilyen irányú ismereteit fordításnál biztosan alkalmazni tudja. Ez a kollégium ad alapot ahhoz is, hogy a hallgató egyszerűbb latin szövegeket fogalmazni tudjon.

A tantárgy tematikája. a/ Alapkövetelmény a teljes alaktan ismerete, éspedig a jól beidegzett, szilárd készség szintjén. Ehhez jön az esetek és igeidők használata.

I. A latin névszók esettana.

A/ Genus. (Az élőlényt jelentő főnevek neme. Természetes nemű főnevek. Communia. Epicoena. A tősuffixum viszonya a nemhez. — Az élettelen jelentő főnevek neme: Him- és nőneműek. A neutrum. A collectivum. Ingadozás a nemben.)

B/ Numerus. (A singularis: A kollektív singularis. Elliptikus singularis. — A pluralis: Pluralia tantum. Individuális, generális, költői többes. Az absztrakt főnevek többesszáma. Tulajdonnevek pluralisa. Elliptikus többes. Pluralis sociativus. Az egyes és többesszám szemantikai szétválása.)

C/ Casus. (Indeclinabilia. Kifejezések eseti funkcióban. — A vocativus. Önálló és nominativussal váltakozó használata. — A nominativus: Alakja, funkciója. Rendellenes nominativusok. — Az accusativus: Alapjelentései. Transzitiválás. Az acc. használata perifrasztikus kifejezések mellett. Transzitiv igeik tárgytalanná válása. Igék abszolút használata. Kettős szerkezetek. Az acc. Graecus. A belső tárgy acc.-a. A tér- és időbeli kiterjedés acc.-a. Momentán acc. A kettős acc. Önálló acc. Az irány és cél acc.-a. — A genitivus: A gen. partitivus. Possessivus. Definitivus. Subiectivus és obiectivus. Qualitatis. Pretii. Respectus. Genitivusszal álló igék. Adverbium mellett és szabadon álló genitivusok. —

A dativus: használata igék, főnevek, melléknevek mellett. A dat. commodi és válfajai. A dat. finalis. Kettős dat. A dat. directionis. — Az ablativus: az abl. mint separativus. Mint instrumentalis. Modalis használat. Az abl. abs. Az abl. mint locativus. — A locativus: közfőnevek és helynevek locativusa.)

D/ A melléknév és az adverbium. (A melléknév szubsztantivizációja. A participium főnévi használata. Főnévből képzett melléknevek. Enallagé. Jelzőhalmozás. Sajátos jelzői kapcsolatok. A fokozás; fokozó adverbiumok; körülírt fokozás; erősítés és kettős fokozás; fokeltolódás. Az adverbium.)

E/ A névmás. (A személyes névmások. A visszaható névmás; a kölcsönösség kifejezései a latinban. A birtokos névmások. A mutatónévmások. A névelővé válás kezdetei. Határozatlan névmások. A totalitás kifejezései a latinban. Főnévi és melléknévi tagadónévmások. Névmási melléknevek és adverbiumok.)

F/ A számnév. (Tőszámnevek. Szorzó számnevek. Osztó számnevek. Sorszámnevek.)

G/ A praepositiók. (A szórend. Thesis. Abundantia és brachyloquia. Esetvonzatok. Accusativusszal álló praepositiók: ad, adversum, adversus, versus; ante; apud; circum, circa, cis, citra; contra; dextra, sinistra; erga; extra; infra, inter, intra; iuxta; ob; penes; per; pone; post; praeter; prope. Propter; retro; secus, secundum; supra; trans; uls, ultra; usque; a jövevény—praepositiók. — Ablativusszal álló praepositiók: ab, absque; coram; cum; de; ex; fini, fine, tenus; palam; prae; pro; procul, longe; sed, se; simul, una; sine. — Accusativusszal és ablativusszal álló praepositiók: in, sub, super, clam. — Különleges használatuk.)

II. Az ige.

A/ Genus. (Activa, media tantum. A mediopassivum. Genus ingadozások. A visszaható ige. Intranszitiváció. Intensiva, incohativa, desiderativa. Simplicia és composita.)

B/ Actio. (Imperfektiv, perfektiv, perfektált igék; perfektiválás prefixummal.)

C/ Tempus. (A praesens imperfectum: Generális és aktuális Praesens. Használata praet. impf. helyett. A praesens historicum. A futurikus praesens. — A futurum imperfectum használata, körülírásai. — A praesens perfectum: használata, körülírásai. — A praeteritum perfectum: abszolút és viszonyított használata. — A futurum perfectum: futurikus és viszonyított használata; körülírásai.)

D/ Modus. (Indicativus: Alapjelentse és különleges alkalmazásai. — Coniunctivus: Az optativus. A futurikus coni. — Az imperativus: "egyszerű" és "szigorú" imperativus.)

E/ Az igenevek. (Infinitivus: mint állítmányi kiegészítő, személytelen igék mellett. Adnominális használat. Az egyes inf-ok sajátos használata. Accusativus cum infinitivo. Nominativus cum infinitivo. Az inf. használata verbum finitum helyett. — Gerundium és gerundivum: eseteik alkalmazása. — Supinum: eseteinek alkalmazása. — A participiumok: Használatuk főnévi igenév helyett. Körülírások.)

b/ Mondattanból az alábbiak szükségesek: A mondatbeli egyeztetések szabályai (alany, állítmány, jelző és jelzett szó, értelmező és értelmezett szó.) Az egyszerű mondatok fajtái és felépítésük főszabályai. Az összetett mondatok fajtái: mellérendeltek és alárendeltek; kötőszavaik és felépítésük.

III. Az egyszerű mondat.

A/ A szórend. (Történeti kialakulása. Az alany, az állítmány, a névszói kategóriák elhelyezkedése.)

B/ Alany és állítmány.

C/ Egy- és többtagu mondatok. (A személytelen igék, Az általános alany kifejezése.)

D/ A névszói állítmány és a verbálelipsis. (Az esse elhagyása. Egyéb igék elhagyása. Az állítmány megismétlése.)

E/ Csoportok a mondaton belül. (Jelző és értelmező. A mondat értelmezője.)

F/ A kongruencia. (Az állítmány egyeztetése: egyeztetés több alany esetén. Constructio ad intellectionem. Egyeztetés a nomen praedicativummal. — A jelző és értelmező egyeztetése. — Incongruentia.)

G/ Az egyszerű mondat fajtái. (A kijelentő mondat. Tagadószó: ne, ni; neque, nec; non; haud; nullum, nullus; nihil; numquam; nullo modo, nequaquam, neutiquam, nullatenus, in nullo, minime, minus, parum, vix, male; gutta, mica, ciccum; a ne- elhagyása. — Felkiáltó és felszólító mondat: tagadása ne, nihil, nusquam-mal. — Kérdő mondat: fajtái, kérdőszói.)

IV. Az összetett mondat.

A/ A mellérendelt összetétel. (Az asyndeton. — Az ellentétes kötőszók: quidem; sed; at, ast; autem; iterum, ceterum, porro; immo; utique, sane, plane; atqui; verum, vero; tamen, tandem, nihilominus; magis. — A választó kérdőszók: aut; vel; -ve; sive. — A magyarázó kötőszók: nam, namque; enim, etenim; quippe; nempe. — A következtető kötőszók: ergo; igitur; ita, itaque; denique. Névmási adverbiumok mint kötőszók. — Polysyndesis és corresponsio a mellérendelésben: -que.. -que, et..et, atque..atque, neque..neque, nec..nec és variánsaik; a non solum...sed etiam és változatai; időhatározói, disztributív és választó corresponsiók. — Pleonasztikus mellérendelő kapcsolatok: a kapcsolatos; ellentétes, választó, következtető, magyarázó és határozói pleonazmusok.)

B/ Az alárendelt összetétel. (Az asyndeton: átmenet az alárendeléshez. Belsőleg függő főmondatok. Kötőszó nélküli mellékmondatok. A személy-, idő- és módváltás. Tiltó mellékmondatok. A függő kérdés. — A kötőszűs alárendelés általános szabályai: A mód és idő megválasztása. A consecutio temporum. — A vonatkozó mellékmondat: a coni. használatának ki-fejlődése. A következményes relativ mondat. Okhatározói relativ mondat. Ellentétes relativ mondat. Magyarázó relativ mondat. Általánosító értelmű relativ mondatok. A vezérszó megismétlése; bevonása a relativ mondatba. Két relativ mondat kapcsolása egymáshoz. Attrakciós jelenségek. A coniunctio relativa. — Quod: fejlődése, jelentései. Explicativum és causale. Használata verba dicendi, sentiendi, affectuum

stb. után. Univerzális kötőszóvá fejlődése. Használata prae-positio, adverbium, kötőszó után. — Quia: okhatározói használata és tagadása. Használata más szerepkörben. — A quam és összetételei: Hasonlító szerepkörben. A tam...quam és tanquam. Postquam, posteaquam és társaik. Antequam és priusquam. Pridie quam és társai. A quamquam, quamvis és szinonimái. Quamdiu, quando és társaik. — Dum: Használata. A coincidencia. A durativum dum. Végpontot jelző dum. Korlátozó, tagadó és egyéb használat. — Cum: Fejlődése. Temporale. Narrativum. Iterativum. Explicativum. Causale. Adversativum. Concessivum. A cum... tum... korrelativum és társai. — Quoniam: Eredete, korrelativumai, másodlagos jelentései. — Donec: Eredete és használata. — Ut: fejlődése. Modális használata és correspondenciái. Ut a parenthézis elején. Kihagyása a mondatban. Az utut és utcum. Explicativum. Finale. Concessivum; feltételes és korlátozó használat. Causale. — Quomodo és quemadmodum: Relatív és egyéb használatuk. — Ubi: Lokális, temporális és egyéb használata. — Qua. — Quoad, quousque. — Quatenus. — Si: mellérendelt és kötőszó nélküli feltételes mondatok. A si eredete. Korrelativumai. Indicativusos si-mondatok. Coniunctivusos si-mondatok. A si tagadásai. A si...sin, si... sive és társaik. Megengedő és hasonlító használat. Si+adverbium. — Quin: használata önálló mondatban és alárendelt kötőszó fejlődése. — Quo, quominus és társai.)

A stilusgyakorlatokon a hallgatóknak ezenfelül el kell sajátítani a egyszerűbb mai magyar szöveg (tudományos értekező próza) fordítására, valamint ilyen jellegű szöveg önálló latin nyelvű fogalmazására való készséget.

Ismernie kell ehhez a főbb elvi és módszertani kérdéseket (a klasszikus nyelv és stilus követése mint norma; modern fogalmak kifejezése egyfelől csak klasszikus nyelvi eszközök segítségével történő körülírás útján, másfelől nem-klasszikus kifejezések, neologizmusok használatával; görög és latin eredetű modern tudományos terminusok használata; a helyes szó v. kifejezés kiválasztásának módszerei; az egyes szótárak hasz-

nálhatósága modern szövegek szóanyagának kikeresésére, ill. visszakeresésére; a hazai és nemzetközi közéletben máig használatos leggyakoribb formulák használata). Amennyire csak lehetséges, figyelembe veendő a fordításban és a fogalmazásban az általános érvényű stilisztikai követelmények (szabatosság, világosság, jóhangzás). Ismerje a hallgató a latin mondat szórendjének és az összetett mondat mondatrendjének főbb szabályait, legyen képes egy-egy közepes nehézségű körmondat megszerkesztésére.

Az ellenőrzés a 3., 5., 7. félévekben gyakorlati jegy szerzése, a 6. félévben kollokvium, a 4. és 8. szemeszterben pedig szigorlat útján történik.

Országos egyetemi jegyzet egyelőre a tantárgy anyagának első feléből áll rendelkezésre P.Mayer Erika és Töttössy Csaba feldolgozásában. A tárgykör legújabb kézikönyvének (Leumann-Hofmann-Szantyr, Lateinische Grammatik II., München 1965) leglényegesebb megállapításait az előadás teszi hozzáférhetővé a németül nem olvasó hallgató számára is. Használandók még: Nagy József: Latin stilusgyakorlatok (Egyetemi jegyzet); Vayer Lajos: Latin stilisztika; H.Menge: Repetitorium der lateinischen Grammatik und Stilistik; a Vox Latina füzetek.

Ókori történelem kutatóolvasással

A tantárgy célkitűzése: Az ókori történet oktatási célkitűzése: megismertetni a klasszikus rabszolgatartó társadalom fejlődési törvényszerűségeit, kialakulását, fejlődését és hanyatlását, helyét az osztálytársadalmak sorában és ezzel alapot nyújtani az ókori görög és római kultúra társadalmi hátterének megértéséhez.

A tananyag tematikája. Az ókori keleti történet. Az ókori keleti kultúrák eredményeinek továbbélése a klasszikus (görög-római) világban.

A görög történetet nagy vonalakban kell ismernie a hallgatónak. A főbb témakörök a következők: A görögség előtti kultúrák. Kréta őstörténete. A görög törzsek bevándorlása, a mykénei társadalom és államrendszer kialakulása. Az archaikus kor fejlődésének fő mozzanatai. A polis kialakulása. A nagy görög gyarmatosítás, a tyrannisok és történeti jelentőségük. A legfontosabb polisok (Spárta, Athén) fejlődésének főbb mozzanatai. Az athéni demokrácia kialakulása. A görög-perzsa háborúk és történeti jelentőségük. A görögség politikai történetének főbb eseményei az i.e. 5. században. A peloponnésosi háború. A polisrendszer hanyatlása, Makedonia felemelkedése. Nagy Sándor. A hellénizmus. A hellénisztikus államrendszer. A római hódítás történeti előzményei.

Róma története. Itália legrégebbi története, benépesülése, bronz- és vaskori kultúrái. Etruszkok, latinok, umberszabellék. Róma kialakulása (monda és történelem), legkorábbi társadalmi- és államrendszere. A királyság kora, az arisztokratikus köztársaság megteremtése. A korai köztársaság történetének főbb eseményei és fejlődésének fővonalai. Patriciusok és plebejusok küzdelme. A plebejusok egyenjogúságának kivívása és az új arisztokrácia (nobiles) kialakulása. Itália meghódítása (samnis, latin és a Pyrrhos elleni háborúk). A

római köztársaság államszervezete és intézményei. Népgyűlések, senatus, magistratusok. A római hódító politika és terjeszkedés (pun háborúk, a hellénisztikus monarchiák megdöntése). A római társadalom átalakulása a hódítások időszakában. A rabszolgaság; a nagy rabszolgafelkelések. A földkérdés és a Gracchusok reformmozgalmai. A köztársasági államszervezet válsága, s a monarchikus kormányforma kialakulásának katonai, gazdasági, társadalmi, politikai és szervezeti előzményei és feltételei. Az első triumviratus, Caesar diktaturája. A második triumviratus. Augustus győzelme, a principatus államszervezetének kiépítése.

A római birodalom gazdasági és társadalmi élete az i.sz. 1-2. században. A római birodalom válságának tényezői: a rabszolgatartás válsága, a colonatus térhódítása, a katonai és politikai válság. A katonacsászárok. Diocletianus és a dominatus rendszerének kiépítése. Constantinus és társadalompolitikája. A kereszténység befogadása és kedvezményezett válásként való kezelése. A dominatus korának főbb problémái a 4. században. Theodosius, s a birodalom kettészakadása. A nyugat-római császárság felbomlása és bukása.

Római uralom hazánk területén.

A hallgatónak ismernie kell a római történet legfontosabb forrásait és történetiróit. Latin nyelven olvassa a Fontes Minores sorozatban megjelent történeti szöveggyűjtemény kijelölt darabjait, továbbá az auctorolvasási órákon feldolgozott történeti munkákat, ill. szemelvényeket. Ezeken kívül néhány fontosabb történetirótól további jelentős részeket legalább magyar fordításban el kell olvasnia. Rendelkeznie kell a római feliratok olvasásának alapismereteivel. Tudnia kell, hogy a római történet egy-egy korszakát vagy problémáját milyen források alapján ismerjük, s ezek mennyire megbízhatóak. Ismernie kell az ókori történeti források fontosabb magyar nyelvű szöveggyűjteményeit és fordításait.

Számot kell adnia a hallgatóknak kronológiai és topográfiai tájékozottságáról. Idetartoznak a római történelemben előforduló időszámítási rendszerek és évszámítások (ab

u.c.); az i.e. és i.sz. számítás kialakulása, hitelessége, a római naptár és történeti fejlődése. Szükséges Róma város topográfiájának nagy vonásokban való ismerete. Itália s a római birodalom földrajzát tudni kell olyan fokon, hogy a térképen megtalálja a történelemben szereplő neveket (városnevek, csaták helyei, folyók stb.).

Kollokvium az 1. és szigorlat a 4. félév végén szolgál a felkészültség vizsgai ellenőrzésére.

Országos egyetemi jegyzet ("Az ókor története I-V") szolgál e tárgy elsajátításának alapjául. Ehhez jön három ókori történeti chrestomathia egyetemi tankönyvkötete forrásszemelvényekkel.

Proszeminárium és szeminárium a latin nyelv
és irodalom köréből

A tantárgy célja, hogy a hallgató a latin filológiai szakirodalom használatában jártasságot szerezzen egy-egy téma behatóbb feldolgozása kapcsán.

A tananyag tematikája. A hallgató megismerkedik azokkal a bibliográfiai enciklopedikus és kézikönyvszerű főmunkákkal, amelyek segítségével egy latin filológiai tárgykör tudományos irodalmáról tájékozódni lehet. Egyben bevezetést kap a hazai, közelebbről a helyi könyvtári viszonyokba; megismeri azokat a lehetőségeket, amelyek könyvek és folyóirat-cikkek elérésére kínálkoznak. Megtanulja a latin filológiai publikációk használatának a módját. Különös súly esik arra, hogy antik szerzők szövegkritikai kiadásait a hallgató használni tudja. E végből tájékoztatást kap antik szerzők szövegének továbbéléséről az auctor korától a késői ókoron és a középkoron át a humanizmus és a könyvnyomtatás koráig. Megismeri azokat a módokat, amelyek a kézirati hagyománynak kritikai edíció formájában való bemutatására kínálkoznak.

Gyakorlati jegyet a hallgató a 6.-8. félévekben az általa készített szemináriumi munka, dolgozat alapján kap; a jegybe beszámítható hallgatótársai szemináriumi dolgozatának megvitatásánál mutatkozó aktivitása és saját munkája szakirodalmának mentül teljesebb hasznosításában megnyilvánuló igyekezete és szakérteleme. Az 5. félévet beszámoló zárja.

Tankönyv vagy országos jegyzet, amely a hallgatót a klasszika-filológiai munkába általában bevezetné, nincs. Moravcsik Gyula "Bevezetés a bizantinológiába" című tankönyve ad sok hasznos ismeretet az antik filológiával foglalkozó hallgatónak is. Helyi (szegedi) tansegédlet egy (tanévenként bővitendő) "Vademecum", amely a legalapvetőbb tudnivalókat sokszorosítva adja (összeállította Szádeczky-Kardoss Samu; készült a JATE sokszorosító üzemében 1982-ben).

Latin nyelvtörténet, nyelvemlékek, feliratok

A tantárgy célja, hogy a hallgató a latin nyelv eredetének és középkorig tartó fejlődésének fővonalait ismerje és a nyelvtörténet jelentős forrásanyagát szolgáltató feliratbanba bepillantást nyerjen.

A tananyag tematikája. El kell sajátítania a hallgatónak a latin nyelvtörténet alapfogalmait és a latin történeti nyelvtant olyan mértékben, hogy ezek az ismeretek a latin írók interpretálásában és a latin irodalom tanulmányozásában felhasználhatók legyenek.

A latin nyelvtörténet egyrészt szorosan kapcsolódik az indoeurópai összehasonlító nyelvészethez, annak eredményeiből indul ki, s a latin nyelvre vonatkozóan azokat fejleszti tovább, másrészt szervesen összefügg a latin történeti nyelvtannal, amely viszont a latin leíró nyelvtan mélyebb megértésének is alapjául szolgál.

A fenti színvonalon az alábbi ismereteket kell a hallgatónak elsajátítania:

Latin történeti nyelvtan. A latin fonémarendszer eredete és történeti fejlődése. A latin szókészlet története (idegen elemek). A névragozás, az igeragozás s a legfontosabb mondattani elemek és szerkezetek történeti fejlődése.

A latin nyelv története. A latin nyelv eredete és őstörténete. A latinok őshazája. Őskori kapcsolatok a kelta, germán és venét nyelvvel. A latin nyelv megjelenése Itáliában. Kapcsolata Itália korábbi nyelveivel. A sicul nyelv problémája. A latin és a többi itáliai nyelv kapcsolatai. A legrégebb nyelvemlékek kora. A korai görög jövevényszók, az archaikus etruszk és sabin hatás kérdése. A latin nyelv az i.e. III. században. A késői etruszk és a hellenisztikus görög hatás. Az irodalmi nyelv kialakulása. Plautus, Ennius, Terentius nyelve. Az aranykori költészet és próza nyelve. A császárkori latin. A középlatin. A vulgáris latin és az újlatin nyelvek.

Római felirattani alapfogalmak. A latin írás fejlődésének vázlata. A fontosabb rövidítések és ligaturák feloldása. A nevezetesebb korai latin feliratok. A legjelentősebb panonniai feliratok.

Szigorlaton a 8. félévben ad számot a hallgató a felkészültségéről. Előzőleg a 3. szemeszter végén gyakorlati jegyet szerez.

A tárgynak egyetemi tankönyve egyelőre nincs. A debreceni egyetem helyi jegyzetét (Tegyei I. - Vekerdi J., A latin nyelv története) és az alábbi jegyzetnek főleg feliratokkal foglalkozó részét használjuk: Szádeczky-Kardoss S., Három szöveggyűjtemény a régi latin nyelv és irodalom tanulmányozásához. Buday Árpád felirattanának egyes részeit olvassa még a hallgató. S ismernie kell nagy vonásokban a Corpus Inscriptionum Latinarum beosztását, valamint a Römische Inschriften Ungarns köteteit.

Antik vallástörténet és mitológia

A tantárgy célja, hogy a hallgató a görög-római antikvitás vallási elképzeléseiről és mítoszairól megfelelő ismereteket szerezzen s tudja, miként kapcsolódnak azok a kortársadalmi strukturájához és kultúrájának különböző ágaihoz (irodalom, képzőművészet, stb.).

A tananyag tematikája. A hallgatónak tisztában kell lennie a vallástörténeti alapfogalmakkal, a vallástörténet főbb irányjaival, valamint a marxista-leninista vallástörténet alapelveivel és módszereivel.

A vallás definíciója, helye a társadalmi tudatformák között. A vallás kialakulása az őstársadalomban és továbbfejlődése az osztálytársadalomban; természeti és társadalmi viszonyok fantasztikus visszatükröződése. A vallás főbb típusai; totemizmus és sámánizmus, thériomorphizmus és anthropomorphizmus, polytheizmus, henotheizmus és monotheizmus.
- A polgári vallástörténet haladó és reakciós szakasza. A marxista-leninista vallástörténet és szerepe a materialista világnézet formálásában.

Történetileg rendszerezett ismeretek követelhetők a görögök és rómaiak vallásos elképzelései, szokásai, kultuszai és intézményei tekintetében. A hallgatónak ismernie kell a fontosabb antik mítoszokat és istenalakokat, ezek legjelentősebb irodalmi és művészeti ábrázolásait. A rendszerezés főszempontjai:

A vallástörténet mint a társadalmi fejlődés tükré a görög nép őstörténetében; a matriarchátus és totemizmus emlékei a görögök vallásában. Keleti hatások az archaikus korban. A homérosi anthropomorphizmus társadalmi alapja és művelődéstörténeti jelentősége. A polis vallási intézményei és a pánhellén kultuszok. Misztériumok, orphizmus, népi vallásosság. Filozófia és vallás; a valláskritika kezdetei. Szinkretizmus a hellénisztikus világban.

A rómaiak vallásának sajátos vonásai. Görög és etruszk befolyás. Vallási intézmények és szerepük az osztályharcban; religio és államvallás, superstitio és a rabszolgamozgalmak. Keleti eredetű kultuszok a római köztársaságban, majd a császárkorban. Meghaló és feltámadó istenek; aranykor-mitosz; szoláris henotheizmus. Materialista filozófia és apologetika Rómában.

Tájékozottnak kell lennie a hallgatónak a kereszténység kialakulásával és a korai kereszténység történetével kapcsolatos kérdésekben: A kereszténység előzményei a görögök, rómaiak és zsidók, valamint a római birodalom más népeinek vallásában. A kereszténység keletkezése és elterjedése a római birodalomban. A kereszténység és császárkultusz. A kereszténység eredeti állásfoglalása a rabszolgasággal és a császársággal szemben, állásfoglalásának megváltozása. Kereszténység és pogányság küzdelme. A korai eretnekmozgalmak társadalmi alapja. A keresztény apologetika és az egyházi szervezet kialakulása. Mitológiai emlékek keresztény legendákban; antik kultuszok továbbélése szertartásokban és népszokásokban.

Kollokvium az 1. és 3. félévekben, szigorlat a 4. szemeszter végén esedékes.

A tárgynak egyetemi tankönyve egyelőre nincs. Trencsényi-Waldapfel Imre Mitológiájának legújabb kiadása és Hahn István, Istenek és népek című könyve a leglényegesebb ismereteket korszerűen foglalja össze. R. Graves kézikönyvének (Görög mitoszok) használatára is felkészítjük hallgatóinkat.

Görög nyelvtan és olvasmányok

A tantárgy célja, hogy a hallgató az ógörög nyelv grammatikájának alapját elsajátítsa, a leggyakrabban előforduló szavait ismerje és a görög irodalomból szemelvényeket olvasson eredetiben.

A tananyag tematikája. A hallgatónak a görög nyelvet - melyen elsősorban a klasszikus attikai dialektust értjük - olyan fokon kell elsajátítania, hogy szótár segítségével a későbbiekben is képes legyen a munkája során előforduló szövegeket önállóan megérteni. Az ehhez szükséges nyelvtani ismeretek és alapszókincs elsajátítása olyan szövegek alapján történik, amelyek a hallgató görög irodalomtörténeti tanulmányaihoz eredetiben nyújtanak illusztrációt.

A nyelvtani anyag a következő:

A legfontosabb hangtani jelenségek.

Az attikai névszóragozás (a legfontosabb kivételekkel).

Az attikai igeragozás (a gyakran előforduló rendhagyó igékkel).

A szóképzéstan lényeges elemei.

A mondattan (esetek tana és mondatok tana) vázlatosan (a latinnal való összehasonlítás segítségével).

A különböző irodalmi nyelvek (különös tekintettel a homéroszi dialektusra) főbb sajátosságai.

A nyelvvizsga tárgya, amelyet a hallgató a 7. vagy 8. félév végén tehet le, a tankönyvben foglalt nyelvtani anyag és szöveggyűjtemény, továbbá Biborbanszületett Konstantin magyar fejezete (De adm. imp. 40). Az 1-6. félévekben óráról órára ad számot a hallgató a görög nyelv fokozatos elsajátításáról, amit a tanár gyakorlati jeggyel értékel.

A használatos tankönyv: Györkössy Alajos-Kerényi Károlyné, Görög nyelvkönyv, Bp. ⁹1982.

A klasszika-filológia alapjai és története

A tantárgy célja, hogy a hallgató a szakmáját képező tudományág elvi alapvetését és multbeli fejlődését megismerje.

A tananyag tematikája. Antik szövegek hagyományozódása. A szövegkiadás forrásai és módszere. Az interpretáció. Az értelmezés segédtudományai. A szűkebb és tágabb értelemben vett klasszika-filológia. A nyelv és irodalom tudományos vizsgálatának csirái a klasszikus görög gondolkodóknál (szofisták, Platón, Aristotelés iskolája). - A filológia tulajdonképpeni megszületése Alexandriában és az alexandrinus kor eredményei. A Homéros-kutatás jelentősége. A filológia alapproblémáinak és feladatainak felismerése és a megoldásuk útján tett első lépések (helyesírás, kiejtés, ragozás, vonzat, stilus, műfaj, írói életrajz, szövegkiadás és szövegkritika, metrika, nyelvi és tartalmi interpretáció, szókincs, szótárak, etimológia, rendszeres grammatika, nyelvjárások, nyelvelmélet, esztetika, nyelvi és irodalmi nevelés kérdései az alexandriai nagy könyvtár kutatóinak, a pergamoni iskola tudósainak, a sztoikus és más filozófiai irányzatok képviselőinek és a rétoriskolának a megvilágításában; viták). — Az alexandrinus kori filológia eredményeinek gyűjtése, kivonatolása, rendszerezése, alkalmazása a latin nyelvre és irodalomra s néhány ponton továbbfejlesztése a római császárkor és a késői antikvitás idején. — Az antik irodalom és filológia termékeinek egy részét átörökíti, más részét sajnos veszni hagyja a "pogány" ókort felváltó keresztény középkor korlátolt egyházi, szerzetesi kulturája Bizáncban és a latinul író Európában egyaránt. A görög hagyaték sorsa a középkori Közelkeleten (örmény, szir, kopt, arab fordítások). Kéziratmásolás, kéziratgyűjtés, a kódexek előállítása, fajtái, sorsuk. — A humanizmus korának lelkesedése a klasszikus ókor irodalmáért. A könyvnyomtatás szerepe antik szerzők műveinek megmentésében,

minden korábbinál szélesebb körű olvasásában és tanulmányozásában. Bizánc bukása, görögök menekülése, görög kéziratok átáramlása Itáliába. A nyugati középkor "Graeca sunt, non leguntur" szemléletének gyökeres megváltozása. A humanizmus kisugárzása Itálián tulra.

Rotterdami Erasmusnak és a reformációkori hitviták vezetőinek szerepe a görög-római szerzők szélesebb körű megismertetésében, tanulmányozásuk fellendítésében. — A modern klasszika-filológia megalapozása a XVI. század második felétől a XVIII. század első feléig főleg francia, németalföldi és angol tudósok és egyetemek működésének eredményeként (a Stephanusok; Scaliger és kortársai; a hollandok Iustus Lipsiustól Caspar Valckenaerig; Bentley). — A XIX. század klasszikus ókortudományának gyökerei az ujhumanizmusban.

Fr.A.Wolf és a homérosi kérdés felvetésének kihatásai. A tudományos érdeklődés körének bővülése tul a klasszikus irodalmi alkotások és elsőrangú művészi értékű képzőművészeti emlékek körén. A görög-római antikvitás életének egészét vizsgáló ókortudomány kimunkálása; a gazdasági élet fontosságának felismerése. Az indoeurópai összehasonlító nyelvtudomány létrejöttének hatása a klasszika-filológiában. Boeckh, Niebuhr, Mommsen és koruk klasszika-filológiája. A nagyszabású kollektív anyaggyűjtés és publikálás fellendülése (a Corpus Inscriptionum Latinarum, a Bibliotheca Teubneriana s számos más vállalkozás). Schliemann és a régészeti ásatások előtérbe kerülése. Marx, Engels és a görög-római antikvitás. — Századunk klasszika-filológiája. Az adatgyűjtés és adatközlés egyre bővülése. A modern technika segítségével az ókortudománynak (fénykép, ultra-viola sugarak szerepe kéziratolvasásnál, emlékek anyagának, előállítási technikájának felderítése, a leletek állat- és embermaradványainak vizsgálata, stb.) A szemléletmód változásai az első világháború végéig, a két világháború között, a második világháború után; a gazdasági-társadalmi alap jelentőségének előtérbe kerülése, a marxista szemlélet térhódítása. — A középlatin filológia, mediévalisztika a Monumenta Germaniae Historica ki-

adásának megindulásától napjainkig. A bizantinológia kezdetei és fejlődése Krumbacher óta.

Kollokviumot a 10. félév végén tesz a hallgató ebből a tárgyból. Az 1. félév végén csak beszámoló esedékes.

Egyetemi tankönyv magyarul csak bizantinológia vonatkozásában szól e tárgyról (Moravcsik Gy., Bevezetés a bizantinológiába). Különbözik a korszerűnek nem mondható Vári Rezső-féle "A classica-philologia encyclopaediája" (Bp. 1906) áll csak rendelkezésre magyar összefoglalásként. Jó és korszerű vezérfonalat ad G. Jäger: Einführung in die Klassische Philologie, München 1980.

Latin verstan

A tantárgy célja a hallgatókat tájékoztatni az ókori latin verselés alapjairól s ezzel elősegíteni, hogy a tananyagban szereplő költeményeket skandálni és verstanilag elemezni tudják.

A tananyag tematikája. Prosodia, mint az antik időmértékes verselés bázisa. Rövid, hosszú és "anceps" szótag. Diphthongusok, összevont mássalhangzók. A positio adta hosszúság. Magánhangzó magánhangzó előtt. Egytagu szavak s nyílt és zárt végszótagok kvantitása. Ige- és névszóragozás, szóképzés és szóösszetétel összefüggése a szótagok hosszúságával-rövidségével. A költői szabadság a kvantitás alakításában. Metrika. A főbb verslábak (dactylus, spondaeus, trochaeus, iambus, anapaestus, creticus, stb.). Versus puri, versus impuri; logaoedi versus; asynarteta. Acatalecticus, catalecticus és hypercatalecticus sorok. A sormetszetek fajtái. Hexameter dactylicus, pentameter, distichon. Rövidebb dactylicus sorok (trimeter, tetrameter). Iambicus és trochaicus sorok. Adoneus, Glyconeus, Pherecrateus, Asclepiadeus maior ill. minor, Sapphicus maior ill. minor, Aristophaneus, Alcaicus hendecasyllabus ill. decasyllabus mint a főbb logaoedicus sorok. Archilochius maior, elegiambus és iambelegus mint a főbb asynarteta. Egyazon sorfajtából épülő vers. Két, három és négy soros strófák. Horatius ódáinak és epodusainak versszakai. A latin (főleg a plautusi) vigjáték verselésének problémái.

A tantárgyból kollokvium nincs, mert az auctorolvasási gyakorlatokon és a szigorlatokon a latin költemények olvasása kapcsán a hallgató verstani ismeretei megfelelően értékelhetők.

Antik verstani egyetemi tankönyv egyelőre nincs. A középiskolai tankönyvek idetartozó anyagát a hallgatóknak ismerniük kell. Az Auctores Latini sorozat egyes köteteinek bevezetései illetőleg jegyzetei s a Világirodalmi Lexikon vonatkozó címszavai szolgálnak még tájékoztatásul. Fontos továbbá Szepes Erika-Szerdahelyi István: Verstan, Bp. 1981 görög-római időmértékes verselésről szóló fejezete.

Antik művészettörténet

A tantárgy célja, hogy a klasszikus ókor legnevezetesebb képzőművészeti maradványairól tájékozódják a hallgató.

A tananyag tematikája. Az építészet, a szobrászat és a festészet fontosabb emlékei az alábbi korszakokból illetőleg területekről: A kréta-mykenéi kultúra. A görög archaikus kor. A klasszikus görög művészet az 5. században ie. Az i.e. 4. század görög művészete. A hellenisztikus kor. Az etruszk és a korai itáliai művészet. A késői köztársaság és Augustus kora. A római birodalom művészete a principatus idején. A későantik művészet és a kereszténység. A magyar föld, különösen a római Pannonia jelentősebb ókori és népvándorláskori emlékei.

Gyakorlati jegyet a 9.. és 10. félévben szerez e tárgyból a hallgató az órákon, amelyeken kiki egyszer-kétszer referátumot tart, egyéb alkalmakkor pedig a hétről hétre kijelölt anyag alapján tesz tanuságot a megbeszéléseken készültségéről.

Egyetemi tankönyv híjján egyelőre a Csemegi József szerkesztette Művészettörténet 5-14, 19. füzetei szolgálnak a tantárgy elsajátításának vezérfonalául.

Az indoeurópai nyelvtudomány alapjai

A tantárgy célja: El kell sajátítania a hallgatónak az indoeurópai összehasonlító nyelvtudomány alapfogalmainak ismeretét és meg kell ismernie legfontosabb eredményeit olyan mértékben, hogy a latin nyelvtörténet és történeti nyelvtan tanulmányozásához szükséges alapismeretekkel rendelkezzen, s hogy képes legyen etimológiai szótárak használatára.

A tananyag tematikája. Az indoeurópai nyelvrokonság és őshaza kérdése (a kérdés története, nyelvészeti paleontológia, az indoeurópai törzsek vándorlásai és érintkezéseik más nyelvekkel). Az indoeurópai hangtan, szótan és mondat-
tan fő eredményei.

A kollokvium e tárgyból a 7. félévben felöleli a tananyag egészét.

A tárgynak Tegye-Vekerdi-féle debreceni helyi jegyzetét használjuk egyelőre, míg belőle egyetemi tankönyv nem készül.

Latin nyelvi alapismeretek

A tantárgy célja a középiskolai nyelvtani és lexikai ismeretek ismétlésével, begyakorlásával és némi bővítésével szilárd alapot adni a hallgató latin nyelvkészségének, fordítási képességének.

A tantárgy tematikája. Az antik latin szókincs kb. 2000 leggyakrabban előforduló szavának szilárd ismerete úgy, hogy ezeket a szavakat magyarról latinra fordításnál is szótárhasználat nélkül tudja alkalmazni a hallgató. — A középiskolában szerzett alaktani és mondattani ismeretek rendszerezése és főleg a mondattan területén kiegészítése is a fontosabb grammatikai szakkifejezések elsajátíttatásával az alábbiak szerint:

Hangtan. A legfontosabb hangtani jelenségek (vocales, consonantes, diphthongi, hangváltozások, elválasztás, hangsúly).

Alaktan. A névszók szótári alakja. Az a-, o-, mshg-, i-, u- és e-tövű névszóragozás (a gimnáziumi nyelvkönyv összes tudnivalójával!). A rendhagyó névszók (singularia tantum, stb). A melléknév és fokozása, rendhagyó és körülírt fokozás. Az adverbium képzése és fokozása. A számnevek és használatuk. A névmások és ragozásuk. A névmási határozók. A praepositiók. A latin coniugatio rendszer. Az igék szótári alakja. Az ige-tövek. Az igenevek. Az igemód, activ és passiv genus. Az álszenvedő és félig álszenvedő igék. A körülírt igeragozás. A rendhagyó igék ragozása (sum, possum, fero, volo, malo, nolo, eo, fio). A hiányos igék és a személytelen igék. A szóképzéstan lényeges elemei.

Mondattan. A mondatrészek tana. Az állítmány, az alany és az általános alany kifejezési formái. A nominativus használata. A subiectum praedicativum. Az alany és állítmány, az alany és a subi.praedicativum egyeztetése. A jelző. A melléknévi és a főnévi jelző. A jelző és jelzett szó egyeztetése. Az attributum praedicativum és az appositio praedica-

tiva. A vocativus használata. Az accusativus mint tárgy és mint határozó. A genitivus használata. A dativus használata. Az ablativus funkciói és használata. A locativus. Az egyszerű mondatok tana, s ezekben az igemódok és igeidők használata. A főnévi és melléknévi igenevek (az infinitivus, gerundium, supinum, participium). Az igevees szerkezetek. Accusativus és nominativus cum infinitivo. Participium coniunctum. Ablativus absolutus. Gerundivum. Accusativus cum participio. Az összetett mondatok tana. A mellérendelt mondatok. Az alárendelt mondatok. A consecutio temporum a coniunctivuszos mellékmondatokban. Alanyi és tárgyi mellékmondatok. A határozói mellékmondatok. A feltételes mellékmondatok. A megengedő mellékmondatok. A jelzői mellékmondatok. A következményes mellékmondatok. A hasonlító mellékmondatok. A relativ mondatfűzés. Az oratio obliqua.

Gyakorlati jegy szerzésével ad számot a hallgató az 1. félévben az anyag elsajátításáról és fordítási készségének fejlődéséről, minthogy a tantárgy feldolgozása részben gyakorlati órákon történik. Szóbeli és írásbeli formában ad számot a hallgató tudásáról az első szigorlaton.

Tankönyvként a középiskolai nyelvtan és nyelvkönyvek szolgálnak elsősorban. Egyes pontokon a P.Mayer Erika és Töttössy Csaba latin mondattani országos egyetemi jegyzetét és a Nagy József-féle stilusgyakorlatok debreceni helyi jegyzetét használjuk. Az elsajátítandó szókincs magját Banó I. összeállítása adja: Antik Tanulmányok 15 (1968) 110-129.

A római jog vázlata

A tantárgy célja, hogy a latin szakos hallgató a római civilizáció egyik legmaradandóbb történelmi kihatásu alkotásáról, a római magánjogról a leglényegesebbeket megismerje.

A tantárgy tematikája. A jogfejlődés főkorszakai a tizenkét táblás törvényektől Iustinianus kodifikálásáig. A jelentősebb források a római jogtörténet korszakaihoz. — A peres eljárás alakulása a római történelem folyamán (legis actiones, formulae, cognitiones). Kereset. Bizonyítás. Végrehajtás. Képviselet. — Az egyén, a család és a "jogi személy" jogi helyzetének a főjellemzői. Civis Romanus, peregrinus, servus, stb. — A tulajdonjog és annak védelme. A birtok. Az öröklésjog. Kötelmek, szerződések. — A római jog továbbélésének vázlata.

Kollokviumot e tárgyból a 9. félév végén tesz a latin szakos hallgató.

Vezérfonalul az alábbi egyetemi tankönyv válogatott fejezetei szolgálnak: Brósz R. - Pólay E., Római jog, Bp. 1974.

V. Szigorlati követelmények

1./ Általános tudnivalók. Szigorlat a képzés szempontjából jelentős, általában több tantárgy keretében és több féléven át oktatott komplex ismeretanyag átfogó, összefoglaló számonkérése. A tanterv szigorlatot olyan esetben is előírhat, ha a tantárgyból korábban beszámoló, osztályzott beszámoló, kollokvium vagy gyakorlatértékelés volt.

A szigorlat célja annak megállapítása, hogy a hallgató elsajátította-e a szak alapvető ismeretanyagát, ismeri-e azokat az összefüggéseket és rendelkezik-e azokkal az ismeretekkel, jártasságokkal és készségekkel, amelyek választott tudományterületén öntevékeny továbbfejlődéséhez és hivatása gyakorlásához elengedhetetlenül szükségesek. A szigorlat tehát komplex számonkérési forma, nem csupán a korábban már különböző formákban számonkért és lezárt anyag ismételt, mechanikusan összevont menyiségi számonkérése.

- A szigorlaton általános követelmény, hogy a szigorló
- tudjon a vizsgakérdésekre logikusan felépített és szabatosan kifejtett, összefüggő válaszokat adni;
 - bizonyítsa a szakanyaggal kapcsolatos problémák, feladatok stb. megoldásában szerzett jártasságát, a terminológia ismeretét;
 - mutassa be a tanultak alkalmazására irányuló készségét;
 - legyen jártas a szakanyaghoz kapcsolódó ideológiai kérdésekben, a marxizmus-leninizmus általános tételeinek alkalmazásában.

2./ A tantervben előírt minden egyes szigorlat követelményei:

Első szigorlat (a 2. félév végén): "Latin nyelvi alapismeretek"; az "Auctorolvasás" tananyagából az 1. és 2. félévben olvasott auctорок.

Második szigorlat (a 4. félév végén): "Ókori történelem"; "Antik vallástörténet és mitológia"; a "Leiró latin nyelvtan"

3. és 4. félévben előadott és gyakorolt fejezetei; az "Auctor-olvasás" tananyagából a 3. és 4. félévben olvasott auctorok; a "Latin verstan" anyagából a szigorlatra elolvasott költemények metrikája.

Harmadik szigorlat (a 8. félév végén): "Antik irodalom-történet"; "Latin nyelvtörténet, nyelvemlékek"; "Antik filozófiatörténet"; az "Auctorolvasás" tananyaga az előző két szigorlaton kért művek kivételével; a "Latin verstan" anyagából a szigorlatra elolvasott költemények metrikája; a "Latin stilusgyakorlatok" alapján készíti a hallgató legalább 90 szó terjedelmű latin fogalmazványát az írásbelin.

3./ A szigorlat lebonyolításának módja. Az írásbeli, amelynek elégtelensége esetén a hallgató legkorábban két hónap múlva állhat újra szigorlatra, megelőzi a szóbelit. Az írásbeliket a tanszékvezető által kijelölt oktató javítja és osztályozza; kétséges esetekben az osztályozás a tanszékvezető közbejöttével történik. Ha a latinra fordításban vagy a latin fogalmazásban több elemi alaktani (declinatio, coniugatio, stb.) hiba akad, akkor az írásbeli a latin nyelvkészség beidegződésének olyan alacsony fokáról vall, amely egyetemi szinten elégségesnek nem minősülhet. — Az eredményes írásbelit követően a szóbelin a vizsgázó valamennyi résztárgyból legalább egy, auctorolvasásból legalább három kérdést kap, az ezekre adott válaszokat együttesen értékeli a vizsgabizottság, beszámítva az írásbeli eredményét is: így alakítja ki a szigorlat végső osztályzatát. Ha az auctorolvasáson a hallgató latin szótudásában és fordítási készségében több elemi fogyatékoság mutatkozik meg, a nyelvi készség egyetemi szinten elégségesnek nem minősülhet függetlenül attól, hogy anyanyelvén mennyit tud az illető a római antikvitásról elmondani. Véleményeltérés esetén a vizsgabizottság tagjai szavazattöbbséggel döntenek az osztályzatról. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata a döntő. A hallgató előtt a szigorlat végeredményét kell kihirdetni s ez kerül a lecke-könyvbe. Elégtelen írásbeli esetén ennek tényét kell a hallgatóval közölni és az indexbe is elégtelen szigorlati osztályzat kerül.

VI. Államvizsga-követelmények

A/ A latin tanári szak államvizsga-követelményei

Általános rendelkezések

1. A bölcsészettudományi karok nappali tagozatának tantervi irányelvei a tanári szakok államvizsgáját az alábbiak szerint szabályozzák:

"A tanár szakokon az államvizsga olyan komplex vizsga, amelyen a jelölt - egy nagyobb összefüggő problémakör önálló kifejtése kapcsán - arról ad számot, hogy rendelkezik a szaktanári és nevelői munkában nélkülözhetetlen alapvető szakmai, ideológiai, pedagógiai és módszertani ismeretekkel és készségekkel.

Az egyes szakok államvizsga-követelményeit a Művelődési Minisztérium írja elő.

Az államvizsgára bocsátásnak feltétele (a tantervben előírt egyéb követelmények teljesítésén kívül) az elfogadott és osztályozott szakdolgozat."

2. A 153/1969.MM.sz. ut. 27. pontja az államvizsga lefolyásával kapcsolatban előírja, hogy:

"Államvizsgát az Állami Vizsgáztató Bizottság előtt kell tenni. Az Állami Vizsgáztató Bizottság elnökét a felügyeletet gyakorló miniszter, tagjait a rektor bizza meg egy évi időtartamra."

3. A tanárjelölt - két tanári szak szakpárosítás esetén - mindkét szakjából külön-külön államvizsgát köteles tenni (pl. történelem-idegen nyelv szakpárosítás esetén történelem szakból és idegen nyelv szakból). A jelölt felkészültségét mindkét szakból külön-külön kell minősíteni. Amennyiben a jelölt csak egy tanári szakos képzésben részesült, vagy tanári szakja nem tanári szakkal párosult

— a tanári szakos képesítés megszerzéséhez a tanári szak, a nem tanári szakos képesítés megszerzéséhez a megfelelő szak államvizsgakövetelményeinek kell eleget tennie.

4. A tanári szak államvizsgálója szóbeli vizsga. A vizsgát az ÁVB előtt kell letenni. A vizsga tantárgyi (szaktárgyi, pedagógiai, szak módszertani, filozófiai stb.) részvizsgákra nem bontható.

A vizsga konkrét témáit, kérdéseit — a Művelődési Minisztérium alábbi irányelvei alapján az egyetem, illetve maga az ÁVB határozza meg.

5. Az államvizsga a tanári pályára képesítő vizsga. Célja az, hogy megállapítsa: a jelölt egyrészt rendelkezik-e a szaktanári és nevelői munkában nélkülözhetetlen alapvető szakmai, módszertani, ideológiai és pedagógiai ismeretekkel és készségekkel, másrészt képes-e az egyetemen elsajátított szaktárgyi ismereteit a középiskola céljainak megfelelően szelektálni, rendezni és alkalmazni, továbbá kialakult-e benne a képesség arra, hogy szaktudományának új eredményeit alkotó módon beépítse tanári munkájába.

Ilyen értelemben tehát az államvizsga lényegesen eltér mind a kollokviumoknak a részletek ismeretét is igénylő, mind a szigorlatoknak egy-egy tudományág átfogó áttekintését és az összefüggések értését megkívánó formájától, mert az államvizsga alkalmazás-központu.

6. Az ÁVB előtt a jelöltnak azt kell bebizonyítania, hogy:

a/ tisztában van a vizsgabizottság által megadott témakörnek az iskolai oktató-nevelő munkában betöltött szerepével, a fogalmak, ismeretek, készségek kialakítása folyamatában betöltött feladatával, a tárgyalás szintjével, szakmai szemléletével; tájékozott a témakör felépítésének koncepciójában;

- b/ a szakmai tantárgyi alapokon tulmenően ismeri a témakör alapvető nevelési célkitűzéseit és ennek megvalósítási módjait; ebben az összefüggésben látja a témakör lényeges ideológiai vonatkozásait is, mint a világnézeteti nevelés tényezőjét;
- c/ jártas a témakör tanításának leglényegesebb módszertani problémáiban és az adott tantárgy tanításában jelentkező alapvető didaktikai és módszertani kérdésekben;
- d/ képes a témakör egy témájának pedagógiai feldolgozását megtervezni s ennek keretében bemutatni a témakör tárgyalásával kapcsolatban felmerült szaktárgyi, nevelési, didaktikai és módszertani kérdéseket és ezek megoldási lehetőségeit és módjait.

7. A jelöltnek a vizsgán az ÁVB kiejöl (vagy a jelölttel huzat) egy olyan témát, amelynek ismerete az eredményes középiskolai tanári munka szempontjából nélkülözhetetlen. A jelölt a felkészülési idő alatt, felhasználva a rendelkezésére bocsátott segédeszközöket (középiskolai tankönyveket, tanterveket és utasításokat, szótárakat, táblázatokat stb.) a megadott tárgykörből vázlatot készít. A kijelölt tárgykört virtuális tanmenetbe illeszti, megjelölve helyét és szerepét, valamint azt, hogy az egyes tanítási egységeket milyen módszerekkel dolgozná fel. Elkészíti valamely (megadott, vagy tetszése szerint kiválasztott) óra vagy egy nagyobb tanítási egység vázlatát, lefolytatásának magyarázatát. Megjelöli az anyagrészben rejlő ideológiai problémákat és nevelési feladatokat. A felkészülés során a jelölt fordítson figyelmet arra is, hogy az illető tárgykört szakköri, felnőttoktatási, népművelési, ismeretterjesztő, stb. keretek között miképpen dolgozná fel.

A jelölt előadja az ÁVB-nak a tárgykör elképzelt feldolgozását és a Bizottság kívánsága szerint részletezi vázlatának valamelyik (esetleg több) pontját.

8. A komplex-államvizsga egységes tartalmi követelményeinek kialakítása érdekében a Művelődési Minisztérium

Tudományegyetemi Osztálya és Nevelési Csoportja mellett tanácsadó testületekként működő szakbizottságok, illetőleg a Művelődésügyi Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Főosztálya kidolgozták azokat az ajánlott témaköröket, amelyekre a vizsgák alkalmával különös figyelmet kell fordítani. Az ajánlott témakörök jegyzékét a csatolt függelék tartalmazza.

Komplex-államvizsga témakörök
a latin nyelv és irodalomból

1. A legrégibb római irodalom
Livius Andronicus, Naevius, Ennius;
Itália meghódítása;
A latin irodalmi nyelv kezdetei;
A declinatio tanítása.
2. A római vígjáték
A görög ujkomédia. Plautus vígjátékai;
A hellénizmus hatása Rómában;
Vulgáris elemek a plautusi komédiák nyelvében;
A latin szókincs oktatásának problémája.
3. A Scipio-kör törekvései és ellenzéke
Terentius vígjátékai. Az antik dráma európai utóélete;
Cato konzervativizmusa;
A klasszikus irodalmi nyelv kezdetei;
Oktatási és nevelési cél a latin órák tervezésében.
4. A materializmus Rómában
Lucretius és görög előzményei;
Római magistratusok;
A latin filozófiai nyelv;
A latin oktatás helye a világnézeti nevelésben.
5. Poetae novi
Catullus és köre;
Római külpolitika az i.e. I. században;
Antik metrika;
Mondatmodellek.
6. Caesar, az államférfi és az író
Caesar művei;
Kisérlet a monarchia kialakítására;
A történetírás műfajai;
Az igeidők (képzés és jelentés) tanítása.

7. A köztársaságkori történetírás
Sallustius munkái;
Osztályharcok Rómában (i.e. I-II. század);
Igeneves szerkezetek;
A régészet és művészettörténet helye a latin oktatásban.
8. A szónoklat virágkora Rómában
Cicero mint szónok. Beszédei és retorikai munkái;
A lovagrend szerepe a köztársasági Rómában;
Az aranykori latin próza nyelvének jellemzői;
Rendszerezés, ismétlés, összefoglalás.
9. Vergilius: Eclogák és Georgica
A két mű elemzése;
Aranykor elképzelések a görögöknél és a rómaiaknál;
A görög nyelv hatása a latin nyelvre;
A mítoszok értelmezése - a világnézeti nevelés eszköze.
10. Az Aeneis: történeti és mitológiai eposz
A mű célzatossága. Homéros és a római költő-elődök;
Augustus principátusa;
A határozók kifejezése a latinban;
Tantárgyi koncentráció a latin oktatásban.
11. Livius, a történetíró
Livius történeti művének forrásértéke és irodalmi rangja;
A királykor: monda és történelem;
A római religio;
A latinról magyarra fordítás módjai (Livius-mondat alapján).
12. Horatius "gyalogos" muzsája
Az epodoszok és szatirák;
Iskolázás és irodalmi élet Rómában (Horatius korában);
A szatirák nyelve és a római társalgási nyelv;
A latin tanterv.
13. Carmina Horati
A görög lira és Horatius ódaköltészete;
Augustus vallási és erkölcsi reformja;
A melléknév (képzés, fokozás);
Tanmenet, óratervezet, óravázlat.

14. A római elégia

Tibullus, Propertius;
Római ritusok, kultuszok;
Műveltségünk latin hagyományai;
A gyakorlás módszerei, írásbeli munkák.

15. Ovidius

Ovidius lírája. Ovidius, az epikus költő;
Görög istenek Rómában;
Itáliai nyelvek;
Az ellenőrzés módjai a latin oktatásban.

16. Tacitus kisebb munkái

Agricola, Germania, Dialogus de oratoribus;
Szenátusi ellenzék a principátus idején;
Képzőművészeti emlékek a római császárkorból;
Nyelvünkben élő latin szavak felhasználása az oktatásban.

17. Állatmese, levél, regény az ezüstkorban

Phaedrus; Plinius, a levélíró; Petronius; Apuleius;
A provinciák kormányzása a principátus idején;
Pannonia. Egy pannoniai település;
A mondattan tanítása (consecutio temporum).

18. Tacitus: Historiae és Annales

Tacitus történetírói elvei és gyakorlata;
A római császárkor (Julius-Claudius, Flavius dinasztia
és a "jó" császárok);
Az ezüstkori latin nyelv jellemzői;
Szemléltetés a latin órán (képek, műfordítások bemutatása
stb.).

19. Filozófiai irányzatok megjelenése Rómában

Cicero filozófiai munkái. Seneca, a sztoikus filozófus;
A rabszolgák helyzetének alakulása Rómában;
A célhatározás kifejezésének a formái a latin nyelvben;
A latin tanár népművelői tevékenysége.

20. A császárkori szatira és epigramma

Martialis, Juvenalis, Persius;
Hétköznapi és ünnepi látványosságok a császárkori Rómában;
Az ujlatin nyelvek;
A latin mint rendkívüli tárgy. A szakkör.

Komplex-államvizsga témakörök az ideológiai
tárgyakból

1. A világnézet fogalma és jelentősége az emberi cselekvésben.
2. A marxizmus-leninizmus mint forradalmi változás az emberi gondolkodás történetében.
3. A marxizmus-leninizmus humanista lényege és emberképe.
4. A marxista vallásfelfogás alapelvei és konzekvenciái a világnézeti nevelésben.
5. A nacionalista ideológia általános jellemzése és leküzdésének feladatai. Internacjonalizmus és szocialista hazafiság.
6. A termelési mód és a társadalmi formációk marxi elméletének jelentősége a történelmi folyamat törvényszerűségének megértése szempontjából.
7. A társadalmi lét tükröződésének szintjei és formái.
8. A tudomány és a művészet történelmi szerepe. Fejlődésük problémái a jelenkorban és a perspektívák.
9. A társadalmi haladás problémája a mai polgári elméletekben és a marxizmus-leninizmusban.
10. A szocialista erkölcs kialakulásának történelmi folyamata, és a nevelés feladatai.
11. A szocialista állam és közélet jellemzése, és a fejlődés távlatai.
13. Az imperializmus történelmi helye, és a mai állammonopolista kapitalizmus jellemzése.
14. A Munkás- és diákmozgalmak a fejlett tőkés országokban. Az antimilitarista küzdelmek jelentősége.
15. Korunk tartalma; a két világrendszer harca.
16. Az értelmiség társadalmi szerepe és felelőssége a történelmi haladásban.

Komplex-államvizsga témakörök pedagógiából

1. Nevelési célok változásának történeti és osztály jellege; a szocialista nevelés célja.
2. A pedagógiai folyamat mibenléte; a nevelési és oktatási folyamat egysége.
3. A pedagógiai munka tervezése.
4. A nevelő és növendék kapcsolata a nevelési folyamatban.
5. A közösségi nevelés pedagógiai és pszichológiai törvényszerűségei.
6. A kommunista gyermek és ifjúsági szervezetek és az iskola nevelőmunkája.
7. A nevelés és fejlődés egysége a személyiség formálódásában; a nevelhetőség kérdése.
8. Az osztályfőnöki munka szerepe az iskolai nevelésben.
9. A tanulók megismerésének lehetőségei a szaktanári munkában; a személyiségrajz készítésének módszerei.
10. A munkára nevelés a szocialista iskolában.
11. Nevelési lehetőségek a szaktárgy oktatásában.
12. A tanítási óra helye és szerepe az oktatás folyamatában.
13. Az oktatási módszerek rendszere és ezek szerepe az oktatás korszerűsítésében.
14. A csoportmunka és az oktatás individualizációjának lehetőségei és módjai.
15. A technikai eszközök szerepe az oktatás korszerűsítésében.
16. Az óraelemzés szempontjai és szerepe a tanári munkában.
17. A hátrányos helyzetű tanulókkal való foglalkozás; a szocialista tehetséggondozás.
18. Oktatási rendszerünk strukturája és továbbfejlesztésének tendenciái.
19. A nevelésügy fejlesztésének társadalmi feladatai és a nevelési tényezők összhangjának megteremtése napjainkban.
20. A neveléstudomány rendszere és kutatási módszereinek szerepe a pedagógiai gyakorlatban.

21. A tanulás aktív formái a korszerű oktatásban és művelődésben.
22. A szocialista nevelés elveinek és módszereinek rendszere; korszerű alkalmazásuk.

B/ Államvizsga-követelmények nem tanári szakon

Az ideológiai tárgyakból a tanári (lásd feljebb) és a nem tanári szakos államvizsgai követelmények azonosak.

A szaktárgyi államvizsga anyaga a nem tanári szakosoknál a következő: 1. a diplomamunka megvédése; 2. a diplomamunka tárgyköréhez közelebbről vagy távolabbról kapcsolódó két-három kérdés elmélyült ismeretekről és összefüggéslátásról tanúságot tevő megválaszolása; 3. a diplomamunka tárgyát képező problémák tudománytörténete.

TARTALOMJEGYZÉK

I. <u>A szak képzési célja</u>	1
II. <u>A képzés tanterve</u>	3-5
III. <u>A tanulmányi és vizsgakötelezettségek rész- letezése</u>	7-11
1. A szakmai gyakorlatok (nem iskolai gyakorlat)	7
2. A tanulmányi kirándulás	7
3. A szakdolgozat (diplomamunka)	7
4. A nem kötelező tantárgyak	7-8
5. Ellenőrzés, számonkérés, vizsgára bocsátás	8-9
6. Szigorlat	9-10
7. Szakpárosítás és specializálódás	10
8. A tanulmányok befejezése	10-11
9. A tanulmányi átlag számításának módja	11
IV. <u>A tárgyak programjai</u>	13-47
Latin auctorolvasás próza- és verselemzéssel	13-16
Antik filozófiatörténet szövegolvasással	17
A magyarországi latin irodalom történetének fővonásai	18-19
Antik irodalomtörténet szövegolvasással	20-23
Leíró latin nyelvtan fordítási- és stílus- gyakorlatokkal	24-29
Ókori történelem kutatóolvasással	30-32
Proszeminárium és szeminárium a latin nyelv és irodalom köréből	33
Latin nyelvtörténet, nyelvm emlékek, feliratok	34-35
Antik vallástörténet és mitológia	36-37
Görög nyelvtan és olvasmányok	38
A klasszika-filológia alapjai és története	39-41
Latin verstan	42
Antik művészettörténet	43
Az indoeurópai nyelvtudomány alapjai	44
Latin nyelvi alapismeretek	45-46
A római jog vázlata	47

V. <u>Szigorlati követelmények</u>	49-50
1. Általános tudnivalók	49
2. Az egyes szigorlatok követelményei	49-50
3. A szigorlat lebonyolításának a módja	50
VI. <u>Államvizsga-követelmények</u>	51-60
A/ A latin tanári szak államvizsga-követelményei	51-60
B/ Államvizsga-követelmények nem tanári szakon	60

C28057

Fk: Dr. Kristó Gyula a JATE Rektora

Készült a JATE Soksorozító Üzemében, Szeged

Engedélyszám: 412/84. Méret: A/4

Példányszám: 100 Fv: Lengyel Gábor